

İŞÇİDEN İŞ KAVRAMINA GEÇİŞ VE DEĞİŞİKLİĞİN GİZLİ İDEOLOJİSİ

Oğuz TOPAK
Liman-İş Sendikası Uzmanı

Son yıllarda çalışma hayatı ile ilgili yazında önemli bir değişiklik göze çarpmaktadır. Bu değişiklik işçi sağlığı ve iş güvenliği kavramından iş sağlığı ve güvenliği kavramına geçiştir. En somut ifadesini 2000 yılında 618 Sayılı KHK ile yeniden düzenlenen Çalışma Bakanlığı İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin değişiklik yapılırken bulan bu kavram değişikliği, bu tarihten itibaren bazı çevrelerce sürekli olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu değişiklik en somut ifadesini de son olarak 4857 Sayılı İş Yasası'nda bulmuştur.

Yeni İş Yasası'nın çalışma yaşamına getirdiği bu düzenleme ile "işçi sağlığı" kavramından "iş sağlığı"na dönülmüştür. Bu kavramsal değişikliğin anlamına bakıldığında da; bazı kişiler tarafından bu değişikliğe olumlu bir anlam yüklenilmekte ve iş sağlığı kavramının işçiler açısından daha geniş bir koruma sağladığı ifade edilmektedir. İş sağlığı kavramına bu yaklaşım tarafından yüklenen anlama göre, işçinin sağlığını korumanın yanında çalışmanın kendisinden kaynaklanan sağlık sorunları da koruma kapsamına alınmaktadır. Çevresel etkiler ve çalışmanın doğasından kaynaklı sağlık sorunlarının koruma kapsamına alınmasına olanak sağlayan bu değişiklikle birlikte koruyucu çerçevenin daha genişleyeceği ifade edilmektedir (Piyal, 2002; MESS, 2003; Satıcı, 2002).

Bu konuda diğer bir yaklaşım ise emeğin ve işçinin korunmasına dönük koruyucu ilkenin zedelediğine dairdir (Topak, 2003). İşçi sağlığı kavramı yerine iş sağlığı kavramına geçişle birlikte koruyucu çerçevenin öznesinin değiştirdiği ifade edilmekte ve artık işin kendisi özne olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşıma göre tarihsel süreç içerisinde sermayenin doğasında bulunan artı değer sömürüsünü sürekli arttırma hırsı işçinin yaşamı açısından tehlike yaratmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan gerçekler karşısında sermaye birikiminin istikrarı ve sistemin sürekliliği için, emeğin yeniden üretimini düzenleme ihtiyacı devlete bu koruyucu çerçeveyi oluşturma zorunluluğu getirmekteydi. İşte bu yeni anlayış bir anlamda koruyucu çerçevenin dönüştüğünü göstermektedir.

İş mevzuatında köklü bir dönüşümü belirten bu ifadenin arkasında gerçekten de sermaye mantığı yatmaktadır. Enformelleşmenin meşrulaştırılması ve yaygın birikim gereğince emeğin yeniden üretimi için korunması ilkesinden vazgeçilerek üretimin sürekliliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu açıdan bakıldığında asıl değer kaynağı olan emek gücünün somutlaşması esnasında ortaya çıkan risklerin giderilmesi ve emeğin tehlikelere karşı korunması yerine üretim sürecinin bütününe dair maddi ve maddi olmayan üretimin kendisi korunmaya alınmıştır.

Bu mantığın doğal sonuçlarından birisi de kendisini yasanın 77. maddesinde göstermektedir. Mevcut hukukumuz (ki bu mevzuat kıta Avrupası uygulamalarından alınmıştır) göre işveren tehlike sorumluluğu nedeniyle işyerinde gerekli olan bütün önlemleri almış dahi olsa meydana gelebilecek bir iş kazası yada ortaya çıkan meslek hastalığından dolayı sorumlu tutulmaktadır. Oysa Yeni İş Yasası'nda yapılan değişiklik ile işverenin kusursuz sorumluluğu kaldırılmaktadır. Nitekim, Bilim Kurulu tarafından hazırlanan taslakta buna ilişkin olan "bu konuda bilim ve teknolojiadaki gelişmeleri izlemek" ibaresi Meclis gündemine gelirken kaldırılmıştır. Artık işveren olayda kendi kusuru bulunmadığını kanıtlayamadığı anda vuku bulmuş iş kazası yada meslek hastalığından sorumlu tutulamayacaktır.

Bu tartışmanın ana eksenini oluşturan kavram olan işçi sağlığı kavramının tarihsel açıdan ortaya çıkışını yeniden ele alırsak, gerçekten bu değişimin ardında yatan gerçeklere ulaşabilmiş oluruz.

Her şeyden önce kapitalizmin ilkel birikim sürecinde emek gücünü satmak zorunda bırakılan (mülksüzleştirilen) kitlelerin bir çoğu kentlere ve bu kentlerin çevresine yayılmıştır. Bu mülksüz kitle dönemin ilkel sermayedarlarının belirlediği koşullarda ortaya yeni çıkmış atölyelerde çalışabilmek ve en azından yaşamlarını sürdürebilmek için kendilerinden istenilen her şeyi yapmaya hazır halde sermayedarlara emek gücünü sunmuşlardır. Bu dönemde özellikle İngiltere örneğinde de görüldüğü gibi çocuk ve kadınlar da üretim sürecine dahil edilmişlerdir (Marx, 1886). Özellikle geleneksel sektörler olarak tanımlayabileceğimiz madencilik ve dokuma sektöründe mutlak artı değer sömürsünün çalışma sürelerinin artırılması yoluyla maksimize edilmesi arayışı işçi sınıfının bu dönemdeki jenerasyonunu derinden etkilemiş ve gerek iş kazaları nedeniyle gerekse çalışma koşullarından kaynaklanan ölümler ciddi boyutlara ulaşmıştır (Marx, 1886). Fransa'da yayımlanan Villerme Raporu ile 1842 yılında Kraliyet İnceleme Kurulu'nun hazırladığı rapor durumu gözler önüne sermekteydi. İpek, pamuk ve yün dokuma sanayinde çalıştırılan işçilerin fiziki ve ahlâki görüntüsünü inceleyen Villerme Raporu'nun en önemli özelliği ise ekonominin sosyal alana etkilerini ilk defa incelemeye almasıydı (Süzek, 1985). Gerçekten de kö-

tü çalışma şartları işçi sınıfını fiziki ve ahlâki olarak çökertmekte ve insanlık dışı bu ortam ilkel sermaye birikim sürecinin ana unsurunu oluşturmaktaydı. Engels'in "İngiliz İşçi Sınıfının Durumu" adlı yapıtında ve Marx'ın "Kapital'in I. Cildi"nde üzerinde durduğu Yoksulluk Yasaları'nın (1842, 1849, 1856, 1876 yıllarında çıkarılan yasalar) asıl çıkış noktasını da; sermaye birikiminin doğasının toplumun sürekliliğini kesintiye uğratabilme noktasında bulunması oluşturuyordu. İşsiz kitlenin devasılığı ve rekabetin yarattığı baskı karşısında sermaye emek sömürsünü artırarak varolmaya çalışmakta idi.

Bir anlamda işçi sınıfının ölümleri üzerinde yükselen bu sınıf, artık dur durak bilmeden "bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar" ideolojisini son noktaya kadar taşıyordu. Üretim sürecindeki bu istikrarsız durum üretim ile tüketim arasındaki ilişkiyi tüketici kitlenin satınalma gücündeki düşüş nedeniyle bozmakta ve teknolojinin üretim sürecinde emeğin yerine kullanılmaya başlaması da hem işçilerin niteliksizleşmesine neden oluyordu hem de işsiz kitlenin büyüklüğünü artırıyordu. Tüketilenden çok üretme, pazarın doyma noktasına gelmesiyle birlikte ilk büyük kriz patlak verdi. 1876 krizi. Bu krizle birlikte, sermaye, sistemin ontolojisinin yarattığı bu krizleri atlatabilmenin yolunun tüketimin üretileni mass edebilmesinde yattığını görerek tüketimin istikrarının sağlanmasının sistemin devamı için bir zorunluluk olduğunu fark etti. İşte bu dönüşümle birlikte pazarın kendi kendini düzenleyeceği ilkesinden vazgeçilerek ekonomik olanın düzenlenmesi gereği ortaya çıktı (Aglieta, 1987). Bu düzenlemenin ana noktalarından birisini de hiç kuşkusuz emeğin yeniden üretimine ilişkin kurallar ve kurumların ortaya çıkışı oluşturmaktaydı.

İş mevzuatında köklü bir dönüşümü belirten bu ifadenin (iş sağlığı) arkasında gerçekten de sermaye mantığı yatmaktadır. Enformelleşmenin meşrulaştırılması ve yaygın birikim gereğince emeğin yeniden üretimini için korunması ilkesinden vazgeçilerek üretimin sürekliliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

Çalışma sürelerinin sınırlandırılmasıyla başlayan bu düzenlemelerin en önemlisi hiç kuşkusuz iş kazalarının ve işteki ölümlerin azaltılmasıydı. Öte yandan aşırı çalışma ve yetersiz beslenmenin etkileri de işçi sınıfının her geçen gün niceliksel açıdan azalmasına yol açıyordu. Aynı zamanda, çalışma koşulları nedeniyle çocuk ölüm oranlarının artması, sağlıksız beslenmenin yol açtığı raşitizm, kadınların ve genç kızların çalışma yaşamının kötü etkileri nedeniyle yıpranmalarının yol açtığı doğurganlıktaki dalgalanmalar ve ahlâki çöküntünün yarattığı diğer etkenler işçi sınıfının niceliğini etkilemekle kalmamış aynı zamanda savaşacak işgücü sayısını da derinden etkilemiştir (Koven ve Michel, 1990). Bu nedenle kadın ve çocukların çalıştırılmasına bireysel kapitalistlerin feryatlarına rağmen sistemin sürekliliği ve istikrarı için kısıtlamalar getirilirken emeğin yeniden üretiminin sağlanması için işçilerin üretim süreci dışında da sağlığını korumaya yönelik kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. Özellikle kadın işçilere süt dağıtılması, konut ihtiyacının sağlanması, halk sağlığına yönelik düzenlemeler, çocuklara dönük gıda ve süt yardımları gibi düzenlemelere gidilmiştir. Bunların yanı sıra devletin ekonomiye müdahalesinin prototipleri oluşturulmuş ve çalışma ortamının yarattığı sorunlara ve bunun olası etkilerinin telafisine yönelik kurumsal düzenlemeler oluşturulmuştur.

İşçi sağlığı kavramı yerine iş sağlığı kavramına geçişle birlikte; asıl değer kaynağı olan emek gücünün somutlaştırılması esnasında ortaya çıkan risklerin giderilmesi yerine, üretim sürecinin bütününe dair maddi ve maddi olmayan üretimin kendisi korunmaya alınmaktadır.

Öte yandan işçi sınıfı içerisinde bu sürece dönük tepkiler çok geçmeden kendisini enformel örgütlenmeler şeklinde gösterdi. Bu enformel örgütlenmeler süreç içerisinde bir çok yerde ayaklanmalar ve başkaldırıları getirirken, grevler ve çatışmalar da üretim sürecini ciddi anlamda kesintiye uğratmaya başladı. Sendikaların ortaya çıkışı, sınıf mücadelelerinin 1905 ve 1917 yılında geldiği nokta, bir anlamda, sermayeye mutlak artı değer sömürsünün ve tahripkâr ilkel birikimin

sonuçlarının sistemin toptan yıkımını önlemek ve birikimin istikrarını sağlamak için işçi sınıfını sistemle bütünleştirmeye yönelik adımlar atmaya yöneltti. Bunlardan biri de hiç kuşkusuz emeğin yeniden üretimini sağlayıcı mekanizmaların en önemlilerinden birisi olan sağlık sistemlerinin kurgulanması idi. Bir diğeri de pazara müdahalenin meşrulaştırılması ve devletin baskı aygıtı görevinin yanı sıra yeni işlevler yüklenmesi idi.

Bu sürecin son noktası ise 1920'li yıllarda Taylorist yöntemlerin terk edilmeye başlanmasıyla kendini gösterdi. Amerika'daki Ford Fabrikası'ndaki uygulamalar bir anlamda geleceğin nüvesini oluşturmaktaydı. Üretim bandına dayalı, üretimde üretim kayıplarının azaltılması için firma içi denetim mekanizmaları devreye sokulurken, işçilerin bir sonraki gün işe gelebilmeleri ve verimliliğin sürekliliği için işçilere konut tahsisinden işçilerin hafta içinde içki kullanımının denetlenmesi gibi işçinin performansını düşürücü bir çok etmen (cinsellik, alkol, gece yaşantısı vb.) dikkate alınarak işçinin özel yaşamı da denetim altına alınmıştı (Gramsci, 1971). Öte yandan işçilere satınalma güçlerini yükseltici ücretler verilmiş ve aynı zamanda da devlete bu sürecin denetlenmesinde etkin bir rol verilmişti. Özellikle 1929 bunalım dönemi ve hemen sonrasında sürdürülen içki yasağında bu yeni anlayışın etkisi ciddi anlamda görülmektedir. Bu model New Deal politikalarıyla birlikte tüm Amerika'ya yayılıyordu (Skocpol ve Finegold, 1982).

New Deal süreciyle başlayan ve savaş sonrasında Fordizm olarak tanımlayabileceğimiz dönemde de emeğin yeniden üretimini sağlayıcı bir çok kurumsal düzenleme hayata geçirilmiştir. Bir yandan kitlesel olarak sigorta mekanizmaları kurumsallaşır ve emeğin yeniden üretimine yönelik olarak maddi destek sistemleri hayata geçiriliyordu. Özellikle savaş döneminde sayısal açıdan emek gücünün tahrip olması, bir yandan kadın ve çocuk emeğinin kullanımını tekrar gündeme getirirken diğer yandan da yaşanan krizlerin tecrübesiyle sermaye gelecek açısından birikimin istikrarını kısa vadeli çıkarlarının zedelenmesi pahasına kabul ediyordu. Aynı zamanda rekabetin de belli ölçülerde sadece verimlilik artışına paralel göreceli artı değer sömürsüne dayanması ve mal fiyatlarının kit-

lesel üretime dayalı olarak benzer eğilimlerle giderek düşmesi de sermayenin karşısına tüketimin devamının sağlanması zorunluluğunu çıkarmaktaydı. Bu nedenle de işçi sınıfının yeniden üretimini sağlayıcı gerek koruyucu gerekse telafi edici düzenlemeler bütün ülkelerde benzer dönemlerde hayata geçirilmeye başlandı. Bu çerçevenin siyasal ve kurumsal düzenlemeleri de süreç içerisinde gelişerek bugünün endüstriyel ilişkiler sistemi olarak hayata geçirildi (Aglieta, 1987).

Bu yapının ana hattını emeğin yeniden üretimini sağlayıcı mekanizmaların ve kurumsal düzenlemelerin oluşturulması, üretim sürecinin sektörel ve ulusal düzeylerde yeknesaklaştırılması, çalışma ile sosyal alan arasında kurumsal bağların kurulması ve sosyal ücretin yeniden düzenlenerek istikrarlı bir ücret ilişkisinin kurulması oluşturuyordu. Bu noktada emeğin yeniden üretimi açısından işçinin gelir istikrarının sağlanmasının yanı sıra sağlık ve uzun vadede sigorta sistemi aracılığıyla toplumsal korunma mekanizmalarının geliştirilmesi en önemli noktayı oluşturmaktaydı. İşçi sınıfının yeniden üretimi için çalışma ediminin varlığı ön koşul olmaktan çıkarılarak orta ve uzun vadede istikrarın sağlanması için potansiyel çalışma kabiliyetinde olanlar, işsizler ve bağımlılar da bu kapsama alınmaktaydı. Geleceğin işçilerinin yetişmesi ve sağlıklı bir işçi sınıfının varlığı sermaye birikiminin devamı açısından öncelik taşımaya başlamıştı (Lipietz, 1986).

1970'li yıllarda ortaya çıkan Fordizmin krizi ile birlikte sermaye ortaya çıkan fazla birikim krizinin etkilerini bertaraf etmek için yeni bir sermaye birikim rejimine geçiş için adım atarken bu çerçevede yeni emek rejimleri hayata geçirilmeye başlanıyordu. Bu yeni emek rejiminin ana noktasını yaygın üretim ve yaygın birikim rejimi oluşturuyor ve üretim süreci giderek esnekleştirilmeye başlanıyordu. Artık bir önceki dönemin korunaklı ve istikrarlı işgücü piyasaları yerine parçalanmış işgücü piyasaları ve esnek bir emek rejimi hayata geçirilmeye başlandı. İlk etapta üretim süreci parçalara ayrıştırıldı, ardından niceliksel ve işlevsel esneklik uygulamaları yoluyla Fordist emek rejimi dönüştürüldü. Bu sayede işgücü maliyetleri düşürülürken stoklama ve ulaşım nedeniyle ortaya çıkan artı maliyetler sübvansede edildi. Firma yapılarında ve organi-

zasyonda gerek teknolojik dönüşüm gerekse otomasyon sistemlerinin devreye sokulmasıyla tek tip üretim yapan makine sistemleri yerine çok fonksiyonlu, ürün dönüşümü yapabilen makinalara geçildi. Bütün bu sürecin ana noktasını ise Fordist dönemin istikrarlı emek sermaye ilişkisi yerine niteliksizleştirilen, ücretleri düşürülen güvencesiz bir işgücü kitlesinin bulunması veya yaratılması oluşturuyordu (Peck, 1996).

Yeni sermaye birikim rejiminin ortaya çıkışı süreci ise kriz döneminin kendine özgü kaosunu yansıtır ve işçi sınıfına yönelik saldırılar farklı biçimler altında hayata geçiriliyordu. Özellikle devletin pazara müdahale biçimlerinin rekabet avantajlarını engellediğini gören sermaye, devletin pazardan dışlanmasına yönelik politikaları gündeme getirmeye ve üretim döngüsü içerisindeki yarı mamul ve ham madde üretimi alanlarının yanı sıra metalaşmamış alanlara da yönelerek bu alanların metalaştırılmasına yönelik adımlar atıldı. Özelleştirmeler, yapısal uyum programları ve uluslararası finans kuruluşları aracılığıyla dünya ölçeğinde hayata geçirildi. Aynı zamanda büyük sermayedar olan devletin kendi içsel emek sürecinin de dönüştürülmesi için esnekleştirme bu alana da uyarlandı ve piyasalaştırma ve özelleştirme politikaları aracılığıyla devletin yapısı dönüştürülmeye başlandı.

Bu yeni birikim rejiminin karşısındaki en büyük engel ise kuşkusuz güçlü ve merkezi sendikalara sahip sendikali işçi sınıfı idi. Emek rejimi içerisinde toplu iş sözleşmeleri yoluyla ortaya çıkan düzenlemeler yeni birikim rejiminin gelişmesini engelleyici etmenler ve işgücü maliyetlerini artırıcı unsurlar olarak değerlendirilirken emeğin kolektif kimliği parçalanmanın ve yeniden yapılanmanın önündeki tıkanıklık olarak görülüyordu. Sendikalar ya fabrikaların dışına itiliyor ya da emeğin kontrolünde yan kontrol aracı haline getirilmeye dönük politikalar hayata geçiriliyordu. Bir yandan kadın ve çocuk emeğinin kullanımı özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yaygınlaşırken bunu kısıtlayıcı unsurlar da çağdaş gereksinimler adı altında kaldırılmaya başlandı. Sonuç ücretlerin gerilemesi, niteliksizleşme, atipik istihdam biçimlerinin yaygınlaşması, işsizliğin yaygınlaşması olmuştur (Kastendiek, 1991).

Bu döngü içerisinde sermaye birikimi için krizden çıkış koşulu olarak işgücü maliyetlerinin düşürülmesinin en büyük parçasını da sosyal ücrete ve emeğin yeniden üretimine dönük politikalar oluşturmaktaydı. Burada da Keynesyen Refah Devleti aracılığıyla ortaya çıkan kurumsal düzenleme bütününün yıkılması ve dönüştürülerek yeni birikim rejimine uygun hale getirilmesi önem kazanmaktadır. Emek gücünün aktif kullanımına dayanmayan emeğin yeniden üretiminde ihtiyaçların karşılanması için oluşturulmuş olan kurumsal düzenlemelerin yerine Workfare (Çalışma-Nimet) sistemi kurgulanarak toplumsal yeniden üretim aktif emek gücünün yeniden üretimine çevrilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede Fordist Keynesyen Refah Devleti döneminde oluşturulan kurumlar da dönüştürülmeye başlanmış ve bu amaçla sosyal güvenlik sistemlerinden başlanarak sağlık ve sosyal yardım ve hizmetler de bu dönüşümün temel alanları haline gelmeye başlamıştır (Jessop, 1995).

Bu dönüşüm sürecinin hiç kuşkusuz bir parçasını da işçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin kurumsal düzenlemeler oluşturmaktadır. Özellikle kitlesel üretim sistemine dönük olarak tasarlanmış olan bu model yaygın birikim rejimine uygun yalın üretim modeli karşısında uygulanabilirlik düzeyini kaybetmeye başlamış, sermayenin üretim sürecini gerek fiziki gerekse işlevsel olarak parçalaması ve coğrafi bağlardan kurtulabilme yeteneğinin (akışkanlık) teknolojik devrimle birlikte artmasıyla sermaye birikim sürecinin istikrarı için genel anlamda sermayenin uzun vadeli çıkarlarına yönelik olarak kurgulanan dengeleyici ve pazarın istikrarını koruyan mekanizma bireysel sermayedarlar tarafından devre dışı bırakılmaya başlanmıştır. Özellikle emeğin teknolojik dönüşüm nedeniyle niteliksizleşme sürecinin hızlanması ve turn-over'ın çevre işgücü açısından işverene maliyetinin düşmesi bir anlamda işverenin mevcut emek gücünün korunmasına yönelik maliyet kalemlerini azaltmasına neden olmuştur. Bunun arkasında aynı zamanda workfare uygulamalarının bir parçası olarak devreye sokulan devlet destekli eğitim programları yoluyla işgücü piyasalarına yoğun genç ve düşük ücretli işgücü akımının sağlanması da yatmaktadır (Peck, 1996). Sermaye bu şekilde kendisi için maliyet kalemlerinden birisini oluşturan eğitim ve tecrübelendirme harcamalarından kurtulmuş ve güvencesiz

çevre işgücünü de sisteme dahil ederek yaygın ve kolayca dönüştürülebilir bir üretim süreci için uygun emek rejimine geçmeye başlamıştır.

Doğal olarak sermaye, emeğin yeniden üretimine yönelik olan emeğin sağlığını koruyucu çerçeveden de rahatsızlık duymuştur (maliyet artırıcı bir unsur olarak). Özellikle emeğin üretim sürecine bağlı olmadan korunmasına ilişkin kurumsal düzenlemelerin yarattığı maliyet kalemleri bir anlamda giderek kural dışılaşan pazarda rekabet gücünü etkilediğinden bu korumayı tıpkı workfare modelinde olduğu gibi çalışmanın kendisiyle ilgilendirme yoluyla üretim süreci dışındaki koruma mekanizmalarını devre dışı bırakmaya yönelik adımlar atmıştır.

İşte Türkiye'de en somut ifadesini Yeni İş Kanunu'nda bulan ve işçi sağlığı kavramından iş sağlığı kavramına geçişin arkasındaki süreç yukarıda özetlediğimiz süreçtir. Korumayı işyeri düzeyine indirgeyen ve iş hukukunun işverenin kusursuz sorumluluğu ilkesini dönüştüren bu yaklaşım bir anlamda işçinin sağlığını koruma ilkesini de değiştirmiştir ve çalışma esnasında ortaya çıkan sağlık sorunlarının ele alınması yaklaşımına geçilmiştir.

Sennet'in (2002) ifade ettiği gibi özellikle 17. yüzyılın sonlarında atölyelerin ilk ortaya çıkışında Manastırların mahzenleri ve bodrumlar atölye olarak kullanılmaya başlanmış ve çalışma esnasında ortaya çıkan manzara ve ortam gözlerden uzak tutulmaya çalışılmıştır. Kadınların ve genç kızların yüksek dereceli fırınların yanında havasız, tıkkış tıkkış çalıştıkları ortamın insanı getirdiği hali betimleyen Durkheim'e gönderme yapan Sennet, gerçekten de bu tür bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkan sonuç bir ötekileştirme ve doğayı dönüştürme sürecinin aldığı boyutun insan özgürlüğünü ne derece zedelediğini belirtmektedir. Doğayı dönüştürme becerisinin bu denli baskı altına alınarak dönüştürme sürecinin aynı zamanda dönüştüren açısından bir yıkıma dönüştürülmesinin mevcut çalışma anlayışımızı yeniden sorgulamamız gereğini ortaya çıkardığını ifade etmektedir.

Gerçekten de artı değer yaratım sürecinde, sadece bu anla, sağlık sorununu sınırlandırma anlayışı geçmiş ve gelecek arasındaki bağı kopardığı gibi üretim süreci dışındaki etkileri de yok saymaktadır

ve çalıştırının, artı emeğe el koyanın toplumsal sorumluluğunu da ortadan kaldırmaktadır. İşte bu nedenle varolan bu gerçekliğin hukuksal biçimi ve kavramsal açıklaması olarak çalışmanın yarattığı tahribatı mümkün olan en alt düzeye indirmek istiyorsak bu durumda üretim ilişkilerinin yarattığı bu eşitsizliği bir nebze olsun azaltmak için işçiyi koruma ilkesinin iğdiş edilmemesi gerekmektedir. Emek gücünü kullanan işçinin emeğini sürekli olarak emek gücüne dönüştürebilmesinin yolu bedensel ve ruhsal sağlığından geçmektedir.

Güvencesiz bir hale getirilen, korumasız bırakılan işgücünü eğer üretim sürecinin dışında, üretimin yarattığı ve yaratabileceği potansiyel tehlikelerden ve risklerden korumada; çalışma ile olan bağlantının gerekçesi olarak istihdamın korunması ve artırılması zorunluluğunun gösterilmesi hiçbir zaman bu yaklaşımın dayandığı sömürü mantığını ortadan kaldırmamaktadır.

Kaynaklar

1. Ağleta M. (1987), A Theory of Capitalist Regulation: The US Experience, Londra, New Left Books.
2. Engeles F. (1997), İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu, Sol Yayınları, İstanbul.
3. Gramsci A., (1971), Selections From the Prison Notebooks, International Publishers, New York.
4. Jessop B., (1995), "The Transition to Post-Fordism and Schumpeterian Workfare State" In B. Loader and R. Burrows (eds); Towards a Post-Fordist Welfare State, Routledge, Londra.
5. Krastendiek H., Jessop B., Nielsen K., Pedersen O.K., (1991), The Politics of Flexibility, Edward Elgar Aldershot, England.
6. Köven S., Michel S., (1990), "Womanly Duties: Maternalist Politics and Origins of Welfare States in France, Germany, Great Britain and United States 1880-1920", The American Historical Review, Volume 95, Issue 4 (Oct. 1990), pp. 1076-1108.
7. Marx K., (1986), Kapital, Cilt 1, Sol Yayınları, İstanbul, Lipietz A., (1986), Mirages and Miracles: The Crises of Global Fordism, Londra, New Left Books.

8. Mess, (2003), İşveren Gazetesi, Şubat 2003, s. 16.
9. Peck J., (1996), Workplace: The Social Regulation of Labour Markets, Guilford Press, New York.
10. Piyal B., (2002), "İşyeri İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri", Sendikal Notlar, Sayı: 14, Nisan 2002, Petrol-İş Yayınları, İstanbul.
11. Satıcı O., (2002), "İş Güvenliği", İşveren Dergisi, Eylül 2002, TİSK Yayınları, İstanbul.
12. Sennet R., (2002) Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
13. Skocpol T., Finegold K., (1982), "State Capacity and Economic Intervention in the Early New Deal", Political Science Quarterly, Volume 97, Issue 2: Summer, pp. 255-278.
14. Sızek S., (1985), İş Güvenliđi Hukuku, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, A.Ü. Fakóltesi, Ankara.
15. Topak O., (2003), "Esnekliğin Ötesi: Yeni İş Kanunu", Petrol-İş Yıllığı 2000-2003, Petrol-İş Yayınları, İstanbul. ●